

Warto zobaczyć

Oznaczenie miejsc na turystycznym planie miasta Bielsk Podlaski (plik do pobrania)

1. Park Aleksandra Jagiellończyka Króla Polski

29 sierpnia 2007 roku Rada Miasta terenom zielonym wokół Góry Zamkowej (6,16 ha) nadała nazwę Park Aleksandra Jagiellończyka Króla Polski. Park zawdzięcza swoją nazwę Aleksandrowi Jagiellończykowi (1461-1506), synowi króla Kazimierza Jagiellończyka i Elżbiety Rakuszanki, który w 1495 roku nadał miastu Bielsk prawa magdeburskie.

Na terenie parku w jego północno-wschodniej części znajduje się średniowieczne grodzisko zwane Górą Zamkową oraz zbiornik wodny, stanowiący urozmaicenie krajobrazowe parku.

2. Góra Zamkowa, zwana też Łysą Górką

(Grodzisko średniowieczne)

Bielsk powstał na niewielkim podwyższeniu w widłach rzek Biała i Lubka, obejmującym środkowy fragment obecnej ul. Zamkowej oraz przyległą do grodziska centralną część parku.

Pierwszą wzmiankę o Bielsku znajdujemy w XIII-wiecznym „Latopisie halicko-wołyńskim”, opisującym wojnę ruskich książąt Daniela i Wasylka Romanowiczów z litewskim księciem Mendogiem (1252 r.). Badania archeologiczne pozwalają jednak stwierdzić, że najstarsze ślady osadnictwa sięgają tu X wieku, zaś warowny gród powstał najpóźniej w drugiej połowie XII wieku, gdy zachodnia część Rusi Kijowskiej wyodrębniła się w niezależne księstwo wołyńskie. Zapisy kronikarzy z drugiej połowy XIII wieku wskazują na istnienie w bielskim grodzie „domu” księcia Włodzimierza Wasylkowicza (zmarłego w 1288 r.), w którym władca zatrzymywał się podczas objazdu swych włości, a także cerkwi, którą wyposażył w ikony i księgi. Uzyskaną wówczas rangę ośrodka administracyjnego gród bielski zachował i utrwalił w drugiej połowie XIV wieku, gdy znalazł się w Wielkim Księstwie Litewskim. W ówczesnych kronikach i dokumentach przedstawiany jest jako ośrodek „okręgu”, „włości” lub „ziemi”, na przykład Wigand z Marburga pisze, że krzyżacki komtur „obrócił się ze swymi na Ruś i przybył do nieostrzeżonej ziemi bielskiej”, gdzie „przez całą noc dobywał zamku” (1373 r.).

Rozwój Bielska jako ośrodka handlu i rzemiosła spowodował przeniesienie ośrodka administracyjnego na nowe, bardziej dogodne miejsce, więc już w połowie XVI wieku po starym grodzie pozostało tylko puste wzgórze, nazywane Koziszczem. Przy południowym wylocie ulicy (obecnie ul. Mickiewicza), przez którą przebiegał główny trakt wiodący z Krakowa do Wilna istniał nowy zamek.

O nim na podstawie lustracji Dybowskiego z 1563 r. tak pisał bielski historyk prof. Józef Jaroszewicz: „Długość ogrodzenia wokół zamku liczyła 10,5 sznura (511 m), a za ogrodzeniem było jeszcze 2 morgi 15 prętów ziemi (1,45 ha) pod ogrodem, dwa niewielkie sady, wygon, stajnie i miejsce dla obozowiska w czasie pobytu króla”. W zamku rezydował starosta i zatrzymywali się władcy – Jagiełło i jego następcy, przejeżdżający z Krakowa do Wilna.

W czerwcu i lipcu 1564 r. obradował w zamku sejm Wielkiego Księstwa Litewskiego, zwołany dla rozpatrzenia spraw związanych z reformą ustroju państwa oraz unią z Koroną Królestwa Polskiego. Owocem obrad był m.in. Przywilej Bielski, który ustanawiał jednolity system sądowniczy dla całego stanu szlacheckiego Litwy i Rusi, następnie włączony jako wstęp do II Statutu Wielkiego Księstwa Litewskiego. Prawdopodobnie podczas obrad sejmu doszło do pożaru bielskiego zamku.

Ponowne wykorzystanie Góry Zamkowej związane było z okresem panowania pruskiego (1795-1807), gdy wzniesiono tu prochownię, którą później wykorzystywał też stacjonujący w Bielsku pułk rosyjski. Po epidemii cholery w 1831 r. postawiono tu także krzyż upamiętniający jej ustanie. W latach 60. XIX wieku prochownia została rozebrana, a na majdanie dawnego grodu stanęła prawosławna kaplica Ścięcia Głowy Jana Chrzciciela (rozebrana w latach 30. XX wieku).

Otoczone parkiem historyczne wzgórze, które pobudza wyobraźnię do snucia domysłów o stojącym tu niegdyś warownym grodzie, nie zostało dotychczas dokładnie zbadane. Tajemnice przeszłości nadal czekają na swoich odkrywców...

3. Cerkiew i monaster św. Mikołaja

Od średniowiecza, w sąsiedztwie bielskiego zamku i placu targowego znajdowała się cerkiew św. Mikołaja Cudotwórcy, a przy niej monaster męski. W 1560 r. Zygmunt August nadał cerkwi dwie włóki ziemi w Strykach, co pozwoliło utrzymywać szkołę oraz szpital. Rejestr pomiarowy włócznej z 1563 r. tak opisuje cerkiew: „Z ulicy Wielkiej idąc od Rynku ku Zamku... cerkiew S. Mikołaja przeciw Stayniom KJM”.

W 1596 r. monaster św. Mikołaja nie przyjął postanowień Unii Brzeskiej. W 1633 r. król Władysław IV potwierdził przynależność bielskiego monasteru do Cerkwi prawosławnej. Hierarchia unicka kwestionowała tę decyzję. W 1645 r. wkroczyła tu grupa uzbrojonych mieszczan na czele z burmistrzem Kacprem Bładowskim i duchownymi unickimi i zajęła cerkiew. Mnich o. Gedeon Paszkiewicz relacjonował: „... nie dbając o bojaźń Bożą, ani o srogość prawa, za włosy po cmętarzu włoczyli, policzki ciężkie zadawali, kymi, obuchami bili...”. Dopiero po interwencji króla zwrócono ją prawosławnym. W ciągu następujących stu lat wielokrotnie dochodziło do podobnych, przykrych zdarzeń.

W 1676 r. spłonęła główna cerkiew Mikołajewska. Dzięki wsparciu bractwa cerkiewnego, świątynię szybko odbudowano. Kolejna cerkiew - Uspieńska (Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny), powstała tu w 1763 r. Obecnie znajduje się ona we wsi Augustowo.

W 1825 r. władze cerkiewne przekształciły monaster w cerkiew parafialną.

23 czerwca 1941 r. lotnictwo niemieckie zbombardowało miasto, w czasie którego spłonęła doszczętnie cerkiew z dzwonnica.

W 1993 r. Bractwo Młodzieży Prawosławnej zainicjowało budowę w tym miejscu kaplicypomnika. Kamień węgielny poświęcony został w 1996 r. a kaplicę wyświęcono w 1998 r. Architektura kaplicy nawiązuje do XVIII-wiecznej dzwonnicy monasterskiej.

W okresie wakacyjnym odprawiane są tu akatysty do św. Mikołaja.

4. Cerkiew Narodzenia Przenajświętszej Bogarodzicy z Cudowną Ikoną Matki Bożej

Jest to najstarszy sakralny zabytek Bielska Podlaskiego. Początkowo cerkiew znajdowała się na Górze Zamkowej, na obecne miejsce przy ulicy Jagiellońskiej została przeniesiona w 1562 roku. W świątyni można podziwiać Cudowną Ikonę Matki Bożej ofiarowaną przez księżnę Helenę, żonę króla Polski Aleksandra Jagiellończyka.

5. Cerkiew św. Archanioła Michała (Stary Sobór)

Pierwsza wzmianka o cerkwi, położonej w sercu Starego Miasta, nieopodal zamku, pochodzi z 1563 r. Duchownym był wówczas ojciec Hleb. Parafia posiadała 9 włók ziemi (ok. 160 ha) w okolicach miasta, w tym cztery we wsi Szpitale (Gredele). Uposażenie ziemskie, potwierdzone przywilejem Anny Jagiellonki z 1582 r., pozwalało prowadzić szpital i przytułek.

Od II połowie XVI wieku cerkiew, będąc siedzibą dziekana, posiadała rangę soboru i funkcjonowała jako cerkiew Bohojawleńska (Objawienia Pańskiego). Oprócz św. Michała, w parafii czczono szczególnie śś. ap. Piotra i Pawła.

W 1594 r., działające przy cerkwi bractwo otrzymało przywilej, potwierdzający jego prawa do prowadzenia szpitala oraz szkoły. Działalność bractwa pobłogosławił patriarcha konstantynopolitański Jeremiasz. Bractwo odegrało dużą rolę w dobie nacisków unijnych. W 1633 r. król Władysław IV potwierdził jego przywileje i prawosławną przynależność cerkwi Bohojawleńskiej. Rektorem szkoły brackiej był w tym czasie wybitny kaznodzieja o. Teofil Leontowicz. Cerkiew unicka przejęła świątynię dopiero w 1645 r., po wielokrotnych próbach siłowych.

Cerkiew przetrwała okres wojen szwedzkich. W 1728 r. wzniesiono nową świątynię, o architekturze barokowej, z dwiema wieżami w części fasadowej. Jednakże, już 60 lat później świątynię rozebrano i w 1789 r. położono kamień węgielny pod budowę obecnej (głaz z wyrytą datą AD 1789 znajdują się w fundamencie południowej ściany). Głównymi fundatorami nowej cerkwi byli mieszkańcy mieszczańskiej wsi Widowo, wśród nich Bazyli Białokozowicz, który w 1864 r. ufundował dwa boczne ikonostasy. Główny ikonostas wzniesiono, na miejscu starego, w 1875 r.

W latach 1913-15, z inspiracji o. Andrzeja Jaruszewicza, nad przedśionkiem wzniesiono wieżę z dzwonnica. Architekturę świątyni zamknęła, rozpoczęta w 1985 r. z inicjatywy proboszcza ojca Leoncjusza Tofiluka, dobudowa trójkopułowego prezbiterium z trzema ołtarzami: śś. Michała, Stefana oraz Mikołaja. Cerkiew, po rozbudowie wyświęcono ponownie w 1989 r.

Wcześniej, w 1984 r. oddano do użytku czterokondygnacyjny dom parafialny (*projekt profesora Aleksandra Grygorowicza*) z baptysterium, którego wystrój zaprojektował profesor Jerzy Nowosielski (możemy tu podziwiać jego freski). Za sprawą proboszcza, ojca Leoncjusza Tofiluka, dom parafialny stał się bazą ożywionej działalności oświatowej, kulturalnej i wydawniczej. Tu w 1991 r. powstała szkoła ikonograficzna (oficjalnie: Policealne Studium Ikonograficzne),

która obecnie znajduje się przy ul. Żwirki i Wigury 26.

6. I Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki

7 listopada 1918 r. w Osmoli na plebanii księdza Proboszcza Stanisława Pietkiewicza odbyło się pierwsze zebranie komitetu szkolnego, którego zadaniem było założenie polskiego gimnazjum w Bielsku Podlaskim. W zebraniu uczestniczyło 12 osób, m.in. ksiądz dr Franciszek Bronisław Zaleski, dziekan i proboszcz brański ksiądz Feliks Zalewski, proboszcz łubiński ksiądz Wincenty Ryży, proboszcz boćkowski ksiądz Jan Warpechowski i inni.

Gimnazjum ulokowano w murowanym piętrowym domu u zbiegu ulic A. Mickiewicza i Poniatowskiego. Było ono zakładem społecznym i otrzymało jako patrona bohatera narodowego – Tadeusza Kościuszkę. Osiągnięcia organizacyjne i dydaktyczne sprawiły, że dotychczas społeczna szkoła, jesienią 1922 r. został upaństwowiona, a władze miasta i społeczeństwo zobowiązano do budowy nowego gmachu. W czerwcu 1926 r. młodzież klasy ósmej przystąpiła do pierwszej w historii szkoły matury.

W lutym 1928 r. szkoła przeniosła się do pomieszczeń przy ul. 11 Listopada, gdzie pozostała do września 1939 r. Przy szkole działał szkolny teatr amatorski, prowadzony był dobrze zorganizowany uniwersytet powszechny, wydawano pisemko „Orle loty”. W czerwcu 1939 r. odbyła się pierwsza, a zarazem ostatnia matura typu licealnego w okresie międzywojennym.

23 września 1939 r. po zajęciu miasta przez wojska radzieckie, młodzież, przy pomocy nauczycieli, podjęła samodzielną naukę w grupach koleżeńskich. Były to narodziny tajnego nauczania na ziemi bielskiej. Praca i walka konspiracyjna nasiliły się na tych terenach po przejęciu władzy przez okupanta

hitlerowskiego. W latach wojny wychowankowie gimnazjum wnieśli ogromny wkład w rozwój państwa podziemnego i jego siły zbrojne.

30 lipca 1944 r. wojska radzieckie wyzwoliły Bielsk Podlaski spod okupacji niemieckiej.

1 września rozpoczęto naukę w poklasztornych zabudowaniach przy ul. Żwirki i Wigury, gdyż gmach szkoły, wycofujący się hitlerowcy wysadzili w powietrze. W szkole zaczęły działać drużyny harcerskie, wydawano gazetkę „Strażnica”, odżyły tradycje artystyczne. W czerwcu 1945 r. miała miejsce pierwsza w powojennej historii szkoły matura, do której przystąpiło 38 abiturientów. Wczesną wiosną 1946 r. zaczęto odbudowę szkoły, a 16 stycznia 1947 r. szkoła przeniosła się do własnego budynku.

Wkrótce jednak szkołę pozbawiono patrona i nazwano - „Państwowa Szkoła Średnia Stopnia Licealnego”. Nie trwało to jednak długo. W 1950 r. decyzją Kuratorium w Białymstoku przywrócono szkole nazwę: Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Bielsku Podlaskim, która obowiązuje po dzień dzisiejszy.

I Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki nadal służy uczniom, a Dyrekcja i nauczyciele dbają o rozwijanie zainteresowań i zdolności młodzieży.

7. Park Królowej Heleny

Uchwałą Rady Miasta z 29 maja 2007 roku terenom zieleni parkowej w centrum miasta nadano nazwę - Park Królowej Heleny. Powierzchnia parku - 1,66 ha. Park Królowej Heleny zawdzięcza swoją nazwę Helenie Moskiewskiej (1476-1513), córce wielkiego księcia moskiewskiego Iwana III Srogiego i wywodzącej się z rodu cesarzy bizantyjskich - Zofii Paleolog.

Na terenie parku znajduje się między innymi: Amfiteatr miejski, pomnik kapitana Władysława Wysockiego, rzeźba pomnikowa Wielki Walny Sejm Bielski AD 1564, siłownia na świeżym powietrzu, drogowskaz z miastami partnerskimi miasta Bielsk Podlaski, tablice informacyjne poświęcone szlakom turystycznym Wielki Gościniec Litewski oraz Szlak Jagielloński, tablica z Turystycznym planem miasta Bielsk Podlaski.

8. Szlaki: Jagielloński i Wielki Gościniec Litewski

Szlak Jagielloński

Trakt wileńsko-krakowski zaczął funkcjonować po zawarciu w 1385 r. unii w Krewie. Przetarł go wnuk Giedymina wielki książę litewski, ruski i żmudzki Jagiełło Olgierdowicz, który na początku 1386 r. wyruszył z Wilna do polskiej stolicy – Krakowa, aby przyjąć chrzest, poślubić królową Jadwigę i otrzymać królewską koronę.

Trakt ten, łączący litewskie Wilno i polski Kraków, a więc stolice rozległych państw rządzonych przez Jagiełłę oraz jego krewnych i potomków, obecnie nazywany **Szlakiem Jagiellońskim**, miał dla Bielska szczególne znaczenie. Zapisał się on w nazwie ulicy Litewskiej (obecnie część ul. A. Mickiewicza), która od centrum miasta wychodziła w kierunku Narwi i dalej na Litwę.

Północny odcinek szlaku jako trwały element sieci drożnej, łączący tereny Podlasia z centralnymi grodami litewskimi – Wilnem i niedalekimi od niego Trokami, zaczął kształtować się około połowy XIV wieku, gdy grodami ruskiego księstwa włodzimierskiego zawładnęli potomkowie litewskiego księcia Giedymina. Bielsk wraz z Brześciem, Drohiczyń, Mielnikiem i Kamieńcem znalazły się we władaniu Kiejstuta Giedyminowicza, a potem jego syna Witolda, którzy swą udzielną stolicę mieli w Trokach.

Jagielloński szlak monarszych wędrówek funkcjonował przez ponad dwa stulecia, przy czym pomiędzy Wilnem i Lublinem miał dwa odgałęzienia: wschodnie – przez Wołkowysk, Kamieniec, Brześć i Parczew, oraz zachodnie – przez Grodno, Bielsk, Mielnik i Międzyrzec. Źródła odnotowują pobyty w Bielsku Władysława Jagiełły, Kazimierza Jagiellończyka, Aleksandra Jagiellończyka, Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta, który właśnie do Bielska zwołał sejm Wielkiego Księstwa Litewskiego (1564). Razem z władcami traktem podróżowali urzędnicy, dyplomaci, rycerze, duchowni, uczeni, artyści i przedstawiciele różnych zawodów. Był to również często uczęszczany szlak

kupiecki.

Z chwilą zawarcia w 1569 r. na sejmie w Lublinie unii i powstania Rzeczypospolitej Obojga Narodów, trakt wileńsko-krakowski stał się najważniejszą drogą wspólnego państwa, zachowując swoją rolę także po bezpotomnej śmierci Zygmunta Augusta w 1572 r. Upadek jego znaczenia nastąpił dopiero po przeniesieniu rezydencji królewskiej do Warszawy przez Zygmunta III Wazę, który osiadł w niej na stałe w 1611 r. Jednak i wtedy Bielsk zachował rangę miasta na nowym szlaku łączącym stolicę – nazywanym Wielkim Gościńcem Litewskim.

Wielki Gościniec Litewski

Bielsk Podlaski znajduje się również na jednym z ważniejszych szlaków lądowych – **Wielkim Gościńcu Litewskim**. W XVII i XVIII wieku był to jeden z najważniejszych traktów pocztowych i handlowych Rzeczypospolitej Obojga Narodów łączących Warszawę z Wilnem. Podróż zaczynała się w Warszawie przy Pałacu Wessłów na Krakowskim Przedmieściu 25 i wiodła przez Sulejówkę, Okuniew, Stanisławów, Dobrę, Liw, Węgrów, Sokołów Podlaski, Drohiczyn, Perlejewo, Ciechanowiec, Rudkę, Brańsk, Bielsk Podlaski, Białystok, Czarną Białostocką, Sokółkę, Kuźnicę, Grodno, Druskienniki, Merecz i Orany i Troki. Przed wiekiem przemierzano tę drogę karocami, powozami, dyliżansami, przystając na stacjach pocztowych rozmieszczonych co kilka mil, gdzie można było odpocząć i wymienić konie (mila polska liczyła około 7,5 km).

W XVIII wieku stacja pocztowa w Bielsku mieściła się w drewnianym budynku austerii obok ratusza. Do 1781 r. gospodynią stacji była Anastazja Kozłowska z Kosowiczów, poczmajstrowa bielska.

Trakt między Warszawą, Grodnem i Wilnem funkcjonował bardzo sprawnie. Przebiegał przez ziemie zjednoczonych unią państw: Korony Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego łącząc Zachód ze Wschodem. Wielkim Gościńcem Litewskim podróżowali królowie, magnaci, dyplomaci i posłowie.

W dzisiejszych czasach Wielki Gościniec Litewski to szlak turystyczny prowadzący śladami dawnego traktu. Szlak zaczyna się w Warszawie na Krakowskim Przedmieściu 25, gdzie niegdyś znajdowała się stacja Poczty Saskiej. Dalej prowadzi turystę na Wschodnie Mazowsze i Podlasie, do urokliwych miasteczek, do miejscowości zamieszkałych w ciągu wieków przez ludzi różnych wyznań i narodowości, gdzie z zabytkowymi kościołami sąsiadują cerkwie, meczety i synagogi.

9. Skwer im. Izabeli Branickiej

W dwusetną rocznicę śmierci Izabeli Branickiej, dla upamiętnienia jej wkładu w rozbudowę i rozwój miasta Bielska, Rada Miasta Bielsk Podlaski 18 grudnia 2007 roku nadała terenom zielonym położonym u zbiegu ulic Adama Miskiewicza i 3 Maja, nazwę Skwer imienia Izabeli Branickiej. Skwer nazwę swoją zawdzięcza Izabeli Branickiej (1730-1808), siostrze ostatniego króla Polski Stanisława Augusta Poniatowskiego, żonie Jana Klemensa Branickiego, wojewody krakowskiego i hetmana wielkiego koronnego. staroście bielskiej.

Na terenie skweru znajduje się między innymi zegar słoneczny, Pomnik Niepodległości Polski, Ławeczka Niepodległości oraz Dęby III Tysiąclecia.

10. Późnobarokowy Ratusz Miejski

Już w 1495 roku, po nadaniu Bielskowi praw miejskich magdeburskich przez

Aleksandra Jagiellończyka, pośrodku nowego rynku został wzniesiony drewniany ratusz – siedziba władz miejskich. Obecna murowana budowla powstała w latach 1776-80 z fundacji Izabeli Branickiej, według projektu jej nadwornego architekta Jana Sękowskiego. Jest to jedyna budowla tego typu w Polsce północno-wschodniej zachowana w stanie naturalnym.

Dach ratusza wieńczy zegarowa wieża nakryta obeliskowym blaszanym hełmem. Na jej szczycie znajduje się kula, a nad nią chorągiewka, pod którą widnieje wizerunek owada z datą 1779. Legenda mówi o tym, że w tym czasie miasto nawiedziła szarańcza i projektanci budynku upamiętnili ten fakt umieszczeniem wizerunku owada na ratuszowej wieży.

Budynek ratusza zachował do dzisiaj swoją osiemnastowieczną formę. Zmiany dokonywane były przede wszystkim w fasadzie. Jeszcze w okresie międzywojennym od ul. Mickiewicza znajdowały się kolumnowe podcienie, zlikwidowane w 1942 r. Na przełomie lat 70. i 80. XX wieku gmach poddano pracom remontowym i konserwatorskim. Zrekonstruowano pierwotny wygląd budynku oraz układ wnętrza. Od 1984 r. znajduje się tutaj muzeum (Muzeum Obojga Narodów w Bielsku Podlaskim, Oddział Muzeum Podlaskiego w Białymstoku).

11. Zrekonstruowany budynek Karczmy Słusznej

U zbiegu Placu Ratuszowego i ulicy Sienkiewicza stoi rekonstrukcja pochodzącej z końca XVIII wieku Karczmy Słusznej. Okazały, oryginalny drewniany budynek rozebrano wiosną 1992 r. z powodu złego stanu technicznego.

Nie zachowały się dokumenty, które pozwoliłyby ustalić autora projektu

budynku, ani jego fundatora. Z przeprowadzonych w 1985 r. badań architektonicznych wynika, że pierwotnie służył on raczej celom publicznym, jako zajazd lub karczma, niż wyłącznie mieszkalnym. Posiadał wejście główne w ścianie szczytowej od strony rynku, trzy wejścia dla gości, pomieszczenia kuchenne w części zachodniej i stajnię na podwórzu, do którego wjazd znajdował się od dzisiejszej ul. Sienkiewicza.

Karczmy były w Bielsku popularne od dawna. Już w XVI wieku było ich tu kilkadziesiąt. Najwięcej, bo aż 57 – piwnych i gorzałczanych, a do tego 8 miodowych. Odwiedzali je nie tylko bielszczanie, ale też strudzeni podróżą goście, którzy mogli tu posilić się i nabrać sił do dalszej drogi.

Dzisiejszy budynek Karczmy Słusznej wybudowano w 1993 r. z użyciem nowego materiału – cegły, lecz z zachowaniem dotychczasowego charakteru elewacji poprzez obłożenie ścian deskami imitującymi konstrukcję drewnianą obiektu. Odwzorowano też zabezpieczone wcześniej fragmenty drewnianego oryginału: stolarkę i gzyms.

Budownictwo z drewna dominowało w Bielsku przez wieki, ale było nietrwałe, bo łatwo ulegało zniszczeniu w trakcie wojen i pożarów. Dziś stare drewniane budynki można spotkać m.in. na ul. Dubicze, Jagiellońskiej, Poniatowskiego, czy też w pobliżu Karczmy na ul. Kościelnej, Kościuszki i Placu Ratuszowym.

Całe śródmieście Bielska ma charakter zabytku, a główny jego zespół zabudowy stanowi rynek z przyległym odcinkiem ul. Mickiewicza. Rynek nowomiejski z XV wieku należy do oryginalnych dzieł architektury średniowiecza. Posiada asymetryczny kształt trapezu o wymiarach: 90 na 90 na 90 na 72 m. Jego najważniejszą bryłą architektoniczną jest ratusz.

12. Sklep „Znachor” w którym kręcono zdjęcia do filmu

„Znachor” Jerzego Hoffmana

Za ladą niewielkiego drewnianego sklepu, stojącego opodal bielskiego ratusza, rozegrały się sceny jednego z najslawniejszych polskich melodramatów – Znachora (nakręconego w r. 1981). To tu piękna Marysia Wilczur (w tej roli młodzieńca Anna Dymna) roznieciła wielkie uczucie w sercu przystojnego hrabiego Leszka Czyńskiego (granego przez Tomasza Stockingera). Miłość oddanej na wychowanie sieroty i zacie urodzonego panicza spotkała się z dezaprobatą małomiasteczkowej społeczności, co z wielkim bólem serca obserwował znany miejscowym jako Antoni Kosiba (rola Jerzego Bińczyckiego), cierpiący na amnezję światowej sławy chirurg profesor Rafał Wilczur.

W rolę statystów wcielili się mieszkańcy Bielska, co było dla nich wielkim przeżyciem. Chociaż przez chwilę mogli zostać aktorami i to w filmie, który uznanie zdobył w wielu krajach świata. To po dzisiejszej ulicy Sienkiewicza, na filmowym planie, hrabia Czyński pędził motocyklem do swojej wybranki, zsiadał z jednoślada na Placu Ratuszowym i wchodził po schodkach do sklepu, w którym Marysia sprzedawała nici Antoniemu Kosibie, nie wiedząc, że ten starszy pan jest jej ojcem. Profesorowi, który pobity stracił pamięć, rysy twarzy pięknej dziewczyny wydawały się być znajome, ale także nie miał pojęcia, że Marysia jest jego córką. Wyciskający łzy z oczu widza film wybitnego polskiego twórcy Jerzego Hoffmana skończył się jednak happy endem: wybitny profesor odzyskał swoją tożsamość i sławę, a jego córkę i hrabiego połączyły więzy szczęśliwej miłości.

Nasz Drogi Gościu, w sklepiku naprzeciw ratusza znajdziesz ujęte na fotografiach kadry z tego znakomitego filmu. Otaczają Cię miejsca, w których twórcy kinowego arcydzieła „Znachora” umieścili jego akcję. Powiesz, że to tylko wytwór wyobraźni świetnych scenarzystów i Tadeusza Dołęgi-Mostowicza, przedwojennego powieściopisarza, autora książki, na motywach której powstało to dzieło. Masz rację, ale pomyśl, ile fascynujących prawdziwych historii i ludzkich dramatów widziały na przestrzeni wieków te uliczki, drewniane domy i mury pobliskiego ratusza...

13. Bazylika Mniejsza, Kościół pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny i św. Mikołaja

Kościół parafialny pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Pann, św. Mikołaja i Trzech Króli został ufundowany przed 1430 r. przez wielkiego księcia litewskiego Witolda. 9 stycznia 1430 r. wielki książę nadał szlachetnemu Andrzejowi wójtostwo w Bielsku z poleceniem osadzenia w mieście katolików: Polaków i Niemców. Początkowo kościół był budowlą drewnianą, dlatego też kilkakrotnie płonął i był odbudowywany.

Istniejący do dzisiaj murowany kościół powstał w II połowie XVIII wieku. Budowę, finansowaną głównie ze środków Izabeli Branickiej, ukończono w 1784 r., a konsekrowano 9 października 1796 r. Projektantem tej neoklasycystycznej świątyni był warszawski architekt Szymon Bogumił Zug. Niepowtarzalny kościół posiada charakterystyczną fasadę i dwadzieścia kolumn doryckich.

W wystroju wnętrza warto zwrócić uwagę na ołtarz główny z obrazem Matki Boskiej nawiedzającej św. Elżbietę – dzieło Sylwestra Augustyna Mirysa, nadwornego malarza Branickich. Najstarszym i najcenniejszym zabytkiem kościoła jest obraz „Ukrzyżowanie” powstały w 1622 r. Ważnym elementem świątyni są również organy wykonane przez organmistrza Piotra Wojciechowicza z Wilna w 1902 r.

28 sierpnia 1996 r., z okazji jubileuszu dwusetlecia konsekracji kościoła, Ojciec Święty Jan Paweł II wyniósł świątynię do godności Bazyliki Mniejszej. 2 lutego 2010 r. ordynariusz drohiczyński ksiądz biskup Antoni Dydycz powołał Podlaską Kapitułę Kolegiacką, ustanawiając bielską świątynię kolegiatą.

W bocznym ołtarzu bazyliki złożone są relikwie Błogosławionego Księdza

Antoniego Beszty-Borowskiego, które uroczystie przeniesiono tu 15 lipca 2000 r. z cmentarza wojennego w Bielsku Podlaskim. Ksiądz Antoni został beatyfikowany przez papieża Jana Pawła II 13 czerwca 1999 r. wraz z grupą polskich męczenników II wojny światowej. Od 1927 r. pełnił obowiązki proboszcza i dziekana bielskiego, a po wybuchu II wojny światowej został Wikariuszem Generalnym Diecezji Pińskiej. 15 lipca 1943 r. został aresztowany przez Niemców i rozstrzelany w pobliskim Lesie Pilickim w gronie 49 mieszkańców Bielska. 28 kwietnia 2009 roku Rada Miasta nadała pomordowanym Honorowe Obywatelstwo Miasta Bielsk Podlaski.

Obok świątyni znajduje się wolno stojąca, murowana, dwukondygnacyjna dzwonnica z 1843 r. zbudowana w stylu klasycystycznym. W zabytkowym budynku dawnej plebanii z 1900 r. znajduje się Dom Pamięci Błogosławionego Księdza Antoniego Beszty-Borowskiego.

14. Tablica upamiętniająca społeczność żydowską Bielska Podlaskiego

Tablica znajduje się na Placu Pamięci Żydów Bielskich, na terenie bielskiego getta w latach 1941-1942. Tablica ustawiona została w sześćdziesiątą ósmą rocznicę likwidacji bielskiego getta.

15. Kościół pod wezwaniem Matki Bożej z Góry Karmel wraz z zespołem poklasztornym karmelitów

Historia bielskiego kościoła pw. Matki Bożej z Góry Karmel sięga XVII wieku. W 1633 r. ojciec Elizeusz Niewiński, karmelita trzewicki pochodzący z Bielska zakupił – za pieniądze ze spadku po rodzicach – dom z ogródkiem, w którym urządził pierwszą siedzibę zakonną. Rok później biskup łucki Bogusław Boksa-Radoszewski, wydał zgodę na założenie tutaj domu zakonnego.

W 1638 r. marszałek nadworny króla Władysława IV Wazy, a jednocześnie starosta bielski – Adam Kazanowski herbu Grzymała, dokonał fundacji klasztoru karmelitów i w 1641 r. wybudował dla nich drewniany kościół pw. Matki Bożej z Góry Karmel. W czasie wielkiego pożaru miasta w 1784 r. drewniany klasztor i kościół spłonęły. Istniejący do dzisiaj kościół i budynki klasztorne odbudowywano do 1794 roku.

W 1796 r. zaborcy pruscy ograniczyli liczbę zakonników, a w 1803 r. dokonali całkowitej kasacji klasztoru. Z kolei rząd carski w 1851 r. usunął ostatnich karmelitów i zamknął kościół. 11 kwietnia 1864 r. hrabia Michał Murawjow, generał-gubernator litewski, podjął decyzję o przebudowie pokarmelickiego kościoła na cerkiew prawosławną pw. Świętej Trójcy. Znajdujący się obok kościoła zespół budynków pokarmelickich władze carskie zamieniły na więzienie.

Podczas I wojny światowej Niemcy przeznaczili kościół na magazyn zbożowy. W dwa lata po odzyskaniu niepodległości, w dniu 11 listopada 1920 r. świątynia została zwrócona katolikom.

Od tego czasu aż do 1964 r. służyła ona jako kościół szkolny. Odbudową świątyni w latach 1923-1931 kierował ksiądz Ludwik Olszewski, ówczesny

rektor kościoła, który w dniu 15 lipca 1943 r. został zamordowany przez Niemców w Lesie Pilickim. W 1964 r kościół pokarmelicki stał się filią duszpasterską parafii Narodzenia NMP i św. Mikołaja. Samodzielna parafia została powołana w dniu 11 lutego 1976 r.

Do 1929 r. w budynkach poklasztornych mieścił się areszt powiatowy. W okresie powojennym (1945-1957) w budynkach mieścił się Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa.

Od 1957 r. mieścił się tutaj Urząd Pocztowy i Bielski Dom Kultury. W 1992 r. zespół budynków pokarmelickich ponownie wrócił na własność parafii. Do 2009 r. budynki były bezpłatnie dzierżawione przez Państwową Szkołę Muzyczną.

16. Szkoła Ikonograficzna

W tradycji Prawosławia IKONA jest nieodłączną częścią życia liturgicznego, jest światłem Objawienia Bożego w Piśmie Świętym i Tradycji Świętej.

Zanim doszło do utworzenia szkoły od 1983 r. organizowane były pierwsze obozy ikonograficzne prowadzone przez ojca Leoncjusza Tofiluka, najpierw na Świętej Górze Grabarce następnie przy parafii św. Archaniola Michała w Bielsku Podlaskim. Doświadczenie to pokazało, że jest zapotrzebowanie na kształcenie się w kierunku ikonografii, dlatego decyzją ówczesnego Prawosławnego Metropolity Warszawskiego i całej Polski Bazylego, 17 maja 1991 r., na wniosek ojca Leoncjusza Tofiluka powołana została do życia szkoła ikonograficzna przy parafii św. Michała w Bielsku.

W 1994 roku postanowieniem św. Synodu Biskupów został zatwierdzony statut szkoły. 14 marca 1995 r. Kuratorium Oświaty w Białymstoku wpisało ją do ewidencji szkół niepublicznych jako Policealne Studium Ikonograficzne w Bielsku Podlaskim.

3 października 1995 r. Zarząd Miasta Bielsk Podlaski przekazał w użytkowanie nieruchomości przy ul. Żwirki i Wigury 26 z przeznaczeniem na Studium Ikonograficzne, a w lipcu 1998 r. zostało przekazane prawo własności.

W 1996 r. Ministerstwo Kultury i Sztuki zatwierdziło Autorski Plan Nauczania w Studium, a 16 sierpnia tego roku dokonany został wpis do ewidencji niepublicznych szkół artystycznych. Nadzór pedagogiczny nad szkołą sprawuje Minister Kultury i Sztuki.

W 2002 r. do budynku szkoły dobudowana została cerkiew Sw. Trójcy.

Nauka w Studium trwa cztery lata i kończy się uzyskaniem dyplomu artysty plastyka o specjalności „ikonograf”.

W pracowniach szkoły powstały setki ikon, służących wiernym w całej Polsce i za granicą. Szkoła prezentuje swoje ikony w licznych wystawach, organizowanych przez różne instytucje zarówno w kraju, jak i za granicą.

17. Cerkiew Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny

Cerkiew Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny wzbogaca pejzaż miasta przy wjeździe od strony Narwi. Wewnątrz cerkwi znajduje się współczesny ikonostas oraz przepiękne freski pokrywające całość ścian i sklepienia. Parafię erygowano w 1998 roku.

18. Zabytkowa zabudowa drewniana w Bielsku Podlaskim

Dom ul. Dubicze 20

Budownictwo z drewna dominowało w Bielsku przez wieki. Aleksander Gwagnin w drugiej połowie XVI wieku w kronice pn.: „Z kroniki sarmacyi europejskiej” opisał Bielsk następującymi słowami: „*Miasto drzewiane na Podlasiu najprzedniejsze, nad rzeką Białą szerokim ciągiem przy granicy litewskiej leży*” [4, s. 65]. Budownictwo drewniane było jednak nietrwałe, łatwo ulegało zniszczeniu w trakcie wojen i pożarów.

Starą drewnianą zabudowę Bielska, którą na nielicznych już XIX-wiecznych domach wzbogacają snycerskie ozdoby, spotkać można przy ulicach: Dubicze, Jagiellońskiej, Kazimierzowskiej, A. Mickiewicza, J. Poniatowskiego, 3 Maja, przy Placu Ratuszowym, ul. Kościelnej oraz T. Kościuszki.

Do najciekawszych przykładów zachowanego budownictwa drewnianego przy ulicy Dubicze należy obszerny dom drewniany, wzniesiony w końcu XVIII wieku (*ul. Dubicze 20, wpisany do rejestru zabytków*). Pierwotnie kryty gontem, wraz z równoległym położonym budynkiem gospodarczym tworzy typ okólnika, charakterystycznego dla dawnych mieszczańskich folwarków. W chwili obecnej po generalnym remoncie: wymieniono gont na blachodachówkę, ściany obłożono szalunkiem imitującym bale, wstawiono współczesną stolarkę, zlikwidowano okiennice. Chałupa usytuowana jest szczytem do ulicy, szerokofrontowa, drewniana, na niskim fundamencie, kryta dachem dwuspadowym.

Dubicze - ulica bielskich rzemieślników

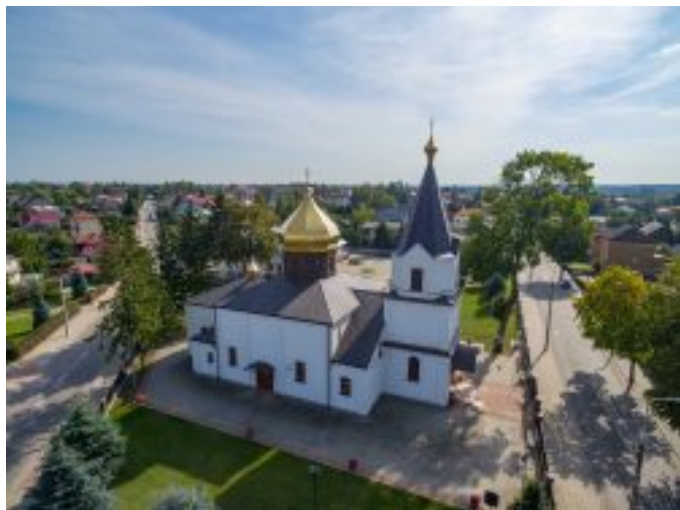
Od czasów wczesnego średniowiecza na terenie Bielska rozwijało się rzemiosło. Świadczą o tym wykopaliska archeologiczne m.in. na tak zwanym Podzamczu oraz przy ulicy Dubicze. Nazwa ulicy Dubicze pochodzi od kory dębu (rus. dub) i słowa „dubiti” (garbować skórę korą dębową). Rozwojowi rzemiosła garbarskiego na Dubiczach już w średniowieczu sprzyjał bezpośredni dostęp do rzeki Białej. W 1563 r. tworzyła ona w tym miejscu zalew, który sięgał do młyna przy drodze do Widowa.

Garbarze wraz z kuśnierzami i szewcami już w połowie XVI wieku cieszyli się przywilejami cechowymi, nadanymi przez władców. W 1576 r. w Bielsku było już 263 rzemieślników różnych zawodów, w tym 53 garbarzy i 39 szewców. Obok nich prosperowali, skupieni w cechach: rzeźnicy, kuśnierze, siodlarze, kowale, miecznicy, piwowarzy, słodownicy, czapnicy oraz krawcy. W centralnej części Dubicz istniał plac targowy oraz cerkiew Woskresieńska, przed 1563 rokiem przeniesiona na ulicę Brzeską, w pobliżu dworu na Hołowiesku. Pamiątką po cerkwi na Dubiczach jest murowana kaplica św. Jerzego, wzniesiona w XVIII wieku. W 1779 r. przy ulicy Dubicze mieszkało jeszcze 18 garbarzy i kuśnierzy. Cechy garbarski oraz kuśnierski funkcjonowały również w XIX wieku.

19. XIX-wieczna kapliczka pod wezwaniem św. Jerzego

Dziewiętnastowieczna kapliczka przy ulicy Dubicze, upamiętniająca pierwotne miejsce cerkwi Zmartwychwstania Pańskiego (obecnie znajdującej się przy ulicy Traugutta 3).

20. Cerkiew Zmartwychwstania Pańskiego

Najstarsze informacje o cerkwi sięgają XIV wieku, zaś pierwsza udokumentowana wzmianka pojawia się w 1560 roku, kiedy to cerkiew z nadania króla Zygmunta Augusta otrzymała 2 włóki ziemi we wsi Stryki. Obecna lokalizacja cerkwi, jest już czwartą z kolei. Pierwszą, były okolice wsi Lewki, drugą Dubicze (XVI wiek), gdzie dzisiaj przy ulicy o tej nazwie znajduje się kaplica św. Jerzego, trzecią (koniec XVI wieku) okolice Hołowieska.

Dzisiejsze usytuowanie związane jest z cerkwią zbudowaną w latach 1833-1838. Księgi parafialne odnotowują w 1859 roku 618 wiernych, zamieszkujących w Bielsku, Parcewie i Lewkach. Początek XX wieku przyniósł konieczność gruntownego remontu z dobudową okazałej murowanej dzwonnicy. Drewniana cerkiew została obłożona cegłą. Prace trwały dwa lata i zakończyły się poświęceniem w 1914 roku. „Bieżeństwo” 1915 roku zmusiło wiernych do opuszczenia swych domów, a cerkiew została filialną świątynią parafii św. Michała. Ponowne erygowanie parafii nastąpiło w 1940 roku. W czasie II wojny światowej cerkiew była wykorzystywana jako kostnica dla poległych na froncie wschodnim żołnierzy niemieckich. Po wojnie ponownie stała się świątynią parafialną. W 1960 roku cerkiew podniesiono do rangi katedry Biskupa Bielskiego.

W latach 2013-2014, dokładnie 100 lat po wielkim remoncie, cerkiew została przebudowana z zachowaniem wszystkich detali architektonicznych swej drewnianej poprzedniczki. Zrekonstruowaną świątynię wieńczy dzisiaj zabytkowa kopuła, którą udało się uratować. Wiekowa dzwonnica otrzymała nowe tynki, a biciem starych dzwonów odmierza początek kolejnego stulecia cerkwi i parafii Zmartwychwstania Pańskiego w Bielsku Podlaskim.

21. Cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich poległych w czasie I wojny światowej

Cmentarz znajduje się przy ulicy Białowieskiej.

22. Dworek Smulskich

„Zamek hołowieski także i ogród parkanem obwiedziony.”

Na terenie miasta Bielsk Podlaski w okolicach ul. Traugutta znajdował się dwór starościński. Był on siedzibą starosty bielskiego. Lustracja z 1715 r. opisywała dwór w sposób następujący:

„Zamek hołowieski także i ogród parkanem obwiedziony. Prowadziła do niego brama z drzwiami na zawiasach, z dwoma furtami z żelaznymi antabami. Dwór miał trzydzieści pięć okien i był kryty dachem gontowym. Były duże murowane piwnice. Obok ogród włoski otoczony parkanem. Naprzeciwko pałacu był stary budynek urzędniczy, spichlerz z piwnicą, zrujnowana wieża, stajnia, stodoła, browar, obora, spiżarnia, chlewik”.

W połowie XVIII wieku dworem w Hołowiesku władał Jan Klemens Branicki. Dwór był też ulubioną rezydencją Izabeli Branickiej, siostry króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Przed 1760 r. wybudowano tutaj oficynę i budynki gospodarcze. W 1775 r. wzmiankowano o pracach budowlanych i wznoszeniu budynków na terenie dworu. W 1779 r. zbudowana została nowa stajnia.

W końcu XVIII wieku dwór przestał być siedzibą starosty bielskiego i w drugiej połowie XIX wieku przeszedł w ręce prywatne. W 1868 r. majątek Hołowiesk nabyła księżna Katarzyna Kałagieorgi, spokrewniona z serbską królewską dynastią Karadziordziewiczów, by w 1877 r. odsprzedać go pochodzącemu z rodziny tatarskiej Adamowi Smulskiemu, pułkownikowi wojsk carskich. W XIX wieku Smulscy wybudowali nowy (istniejący w obecnym kształcie) dwór znajdujący się obecnie przy ul. Hołowieskiej 7. W latach międzywojennych właścicielką majątku Hołowiesk była Julia Dehn, córka Aleksandra Smulskiego, generała wojsk carskich i żona Karla Dehna, pochodzącego z Estonii komandora carskiej floty. Julia Dehn, która w młodości była damą dworu ostatniej cesarzowej Rosji Aleksandry, opuściła Hołowiesk w 1939 r.

Po II wojnie światowej dwór został znacjonalizowany na rzecz Skarbu Państwa i w 1945 r. przekazany przez Radę Miejską nowo utworzonej szkole zawodowej przy ul. Hołowieskiej. Teren po wyciętym parku zajęła baza maszynowa POM i betoniarnia. W 1985 roku nieruchomość została przejęta przez Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. W 1988 roku Dworek Smulskich wpisano do rejestru zabytków. W grudniu 1998 r. PTTK przekazało budynek Urzędowi Miasta Bielsk Podlaski. W 2002 r. miasto sprzedało nieruchomość Parafii Rzymskokatolickiej pw. Najświętszej Opatrzności Bożej.

23. Muzeum Martyrologii w Bielsku Podlaskim

Muzeum znajduje się w budynku Zespołu Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej. Powstało ono z inicjatywy miejscowych władz, dyrekcji Technikum Rachunkowości Rolnej oraz Muzeum Wojska Polskiego w Białymstoku, które opracowało plan rekonstrukcji pomieszczeń Muzeum, scenariusz ekspozycji stałej, jak również wyposażyło je w eksponaty. Muzeum zlokalizowane zostało w budynku, w którym podczas okupacji hitlerowskiej w latach 1941 - 1944 mieściła się siedziba miejscowego gestapo oraz więzienie śledcze.

24. Kościół pod wezwaniem Najświętszej Opatrzności Bożej

Ulokowany został w części miasta zwanej Hołowiesk. Parafię erygowano w 2002 roku.

25. Dworzec PKP

Powstanie dworca i stacji kolejowej w Bielsku Podlaskim związane było z budową Kolei Królewiec-Brześć-Kijów, na której jedną z ważniejszych stacji był Bielsk.

Już w 1861 r. rozpoczęły się rozmowy między rządem rosyjskim i pruskim o budowie linii kolejowej z Brześcia do Grajewa. Inwestycję dokończono w lipcu 1873 r., a kolej uruchomiono 16 sierpnia 1873 r. Wcześniej, 30 kwietnia 1871 r. car Aleksander II zatwierdził statut kolei.

Kolej Brzesko-Grajewska, która początkowo posiadała szlak jednotorowy o rozstawie szyn 1524 mm, liczyła w sumie 216 km i przechodziła przez 16 stacji. W Brześciu łączyła się ona z Koleją Kijowską, Moskiewską i Warszawsko-

Terespolską, a w Grajewie z Królewiecką. Z kolei w Białymstoku krzyżowała się z Koleją Warszawsko-Petersburską.

Powstanie stacji kolejowej w Bielsku stało się ważnym impulsem dla rozwoju miasta i całego regionu. W latach 90-tych XIX wieku wzniesiono pierwszy drewniany, piętrowy dworzec, który w sierpniu 1915 r. spaliły wycofujące się wojska rosyjskie.

Koleją transportowano głównie zboże i inne produkty rolne z ziem ukraińskich do Prus, zaś w stronę Kijowa – fabrykaty, produkty przemysłowe i herbatę. Jak informuje „Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego z 1880 r.” Kolej Brzesko-Grajewska należała wówczas do „jednej z najbardziej ożywionych dróg żelaznych, nie tylko w zachodnich guberniach, ale nawet w całej Rosyi”. Pod względem ruchu pasażerskiego najważniejszymi stacjami były Brześć (w 1877 r. przejechało przez nią 32 306 osób), Białystok (48 326), Bielsk (21 977). Podróż z Bielska do Białegostoku trwała 1 godz. 28 minut, zaś z Bielska do Brześcia Litewskiego 2 godz. 7 minut.

Okolo 1925 r. wybudowano w Bielsku nowy murowany dworzec w stylu dworkowym. Był to okazały budynek z piwnicami i poddaszem. Posiadał halę główną, dwie poczekalnie, kuchnię, bufet oraz pomieszczenia służbowe. Mieściła się tu również poczta. Budynek międzywojennego dworca przetrwał do końca lipca 1944 r., kiedy to wycofujące się wojska niemieckie wysadziły go w powietrze.

Przez około czterdzieści lat Bielsk Podlaski funkcjonował bez dworca kolejowego. Bilety sprzedawano w tymczasowym drewnianym baraku. W 1987 r. rozpoczęła się budowa nowego budynku dworca, który ukończono w 1990 r. Obiekt ten służył mieszkańcom miasta i podróżnym przez prawie 30 lat. Jednak realia ekonomiczne okazały się dla niego nieubłagane. PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. podjęły decyzję o wyburzeniu starego gmachu, w miejsce którego w 2020 r. powstał bardziej ekonomiczny, tzw. dworzec systemowy.

26. Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach - skansen

Jest to muzeum-skansen o etnograficzno-historycznym charakterze, założone w 1993 r. Stała ekspozycja jest prezentowana w pochodzącym z 1925 r. drewnianym domu białoruskiej rodziny Kondratiuków oraz w domu mieszczkańskim z 1823 r., przeniesionym w 2003 r. z ulicy Poniatowskiego 14 w centrum Bielska Podlaskiego. W domu mieszczkańskim prezentowane są obiekty pochodzące z wykopaliska archeologicznego w jego pierwotnej lokalizacji. W skład muzeum-skansenu wchodzi również spichlerz z 1935 r. Muzeum organizuje wystawy czasowe, warsztaty rękodzieła ludowego, tradycyjnego podlaskiego śpiewu i tańca oraz wydaje książki. Placówka jest również organizatorem corocznego festiwalu „Tam po majowej rosi”. Przy Muzeum działa folklorystyczna grupa muzyczna „Żemerwa”, wykonująca tradycyjne pieśni ludowe oraz Stowarzyszenie „Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach”.

27. Cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich i rosyjskich poległych w czasie I wojny światowej

Cmentarz wojenny znajduje się przy skrzyżowaniu ulic Studziwodzkiej i Wiejskiej.

28. Cmentarz miejski przy ulicy Dubiażyńskiej i Wojska Polskiego w Bielsku Podlaskim

Jedną z najstarszych zabytkowych nekropolii na terenie miasta Bielsk Podlaski jest cmentarz, który znajduje się przy ul. Dubiażyńskiej i Wojska Polskiego. Jest to typowa nekropolia wielowyznaniowa, która doskonale oddaje wielokulturowy charakter i przeszłość miasta. Wytyczona została na skutek zarządzeń władz pruskich z 1797 r., które nakazywały przeniesienie cmentarzy poza teren zabudowany miejscowości. Realizację zarządzeń w przypadku Bielska rozpoczęto w 1799 r. zajmując na ten cel, położone na lekkiej wyniosłości nieużytki i pola zwane, tak jak pobliska rzeczka – „Lubka”, znajdujące się po lewej stronie traktu do Bociek.

Nekropolia w Bielsku Podlaskim podzielona była na kwatery, od strony miasta: protestancką, katolicką, unicką i prawosławną. Całość została okopana rowem. Po 1839 r. część unicką zagospodarowali wyznawcy prawosławia, a luterańską katolicy. Do dzisiaj w układzie cmentarza czytelny jest podział na dawne kwatery, choć z szerokiej, oddzielającej je przestrzeni pozostały już tylko wąskie ścieżki. Po I wojnie światowej powierzchnia cmentarza uległa poszerzeniu, głównie od ul. Słowackiego i Dubiażyńskiej. Południowo-zachodni fragment cmentarza (obecnie prawosławny) od ul. Wojska Polskiego przekształcono na początku ostatniego ćwierćwiecza XIX w. w kwaterę żołnierską. W następnych dziesięcioleciach kwatera była sukcesywnie zajmowana pod pochówki „cywilne”. Pozostało zaledwie kilka nagrobków oficerów i członków ich rodzin.

Obecnie z cmentarzem wyznaniowym prawosławnym, od strony ul. Wojska Polskiego sąsiaduje cmentarz wojenny poległych w czasie II wojny światowej, natomiast od strony ulicy Dubiażyńskiej – cmentarz komunalny. Wiek cmentarza w Bielsku Podlaskim stawia go w rzędzie najstarszych, czynnych nekropolii w Polsce.

Na terenie obszernej nekropolii możemy znaleźć wiele zabytkowych nagrobków i miejsc pamięci o ponad 200-letniej historii.

Na cmentarzu wyznaniowym prawosławnym znajduje się:

1. Cerkiew Świętej Trójcy (XVIII/XIX w.)
2. Grobowiec płk. Mikołaja Ehrna.
3. Odnowiony nagrobek Mitii Oziarskiego, zmarłego 9 grudnia 1897 roku w wieku 7 lat, syna

Na cmentarzu wyznaniowym katolickim znajduje się:

1. Katolicka kaplica cmentarna św. Wincentego a Paulo z 1860 r.
2. Mauzoleum „Ofiarom Barbarzyństwa 15 VII 1943”.
3. Kwatera żołnierzy Wojska Polskiego Samodzielnej Grupy Operacyjnej „Narew” i IV Uderzeniowego Batalionu Kadrowego Armii Krajowej.
4. Odnowiony pomnik Jadwigi Furowicz, zmarłej w 1868 roku w wieku 3 lat, córki bielskiego lekarza powiatowego w randze radcy kolegialnego, doktora medycyny Aleksandra Furowicza.
5. Odnowiony pomnik nagrobny płk. Aleksandra Iwanowicza Dellingshausena (1807- 1855), pułkownika lejbgwardii Pułku Izmailowskiego stacjonującego w Bielsku.

Na cmentarzu wojennym znajduje się:

1. Cmentarz Żołnierzy Armii Radzieckiej poległych w czasie II wojny światowej.
2. „Polska Droga Krzyżowa 1772-1989” – 14 tablic upamiętniających wydarzenia z historii Polski.
3. Pomnik Pamięci Narodowej.
4. Mogiła mieszkańców byłego powiatu bielskiego zamordowanych 31.01.1946

r. koło wsi Puchały Stare przez Oddział Zbrojnego Podziemia PAS-NZW kpt. Romualda Rajsa ps. „Bury”.

5. Mogiła zbiorowa żołnierzy Wojska Polskiego poległych we wrześniu 1939 r.

6. Mogiła żołnierza wileńskiego brygady AK ps. „WITEK”.

29. Mauzoleum Ofiarom Barbarzyństwa 15 lipca 1943 roku

Mauzoleum znajduje się na terenie cmentarza wyznaniowego katolickiego. Zostało wzniesione w 1947 roku dla upamiętnienia niewinnie rozstrzelanych przez hitlerowców mieszkańców Bielska Podlaskiego w dniu 15 lipca 1943 roku.

30. Katolicka kaplica cmentarna św. Wincentego aPaulo

Neoklasycystyczna kaplica cmentarna świętego Wincentego aPaulo zbudowana została w latach 1859-1860 staraniem proboszcza bielskiego, księdza Antoniego Aklińskiego. W kaplicy znajdują się trzy ołtarze: wielki ołtarz świętego a Paulo, z lewej strony ołtarz świętej Tekli, z prawej świętej Zofii.

31. Cerkiew Świętej Trójcy

Pierwszą drewnianą cerkiew Świętej Trójcy ufundowała królowa Bona. Zbudowano ją między 1533 a 1556 rokiem w dzielnicy Nowe Miasto. Nieremontowana w 1774 roku uległa zawaleniu. Odbudowano ją na przełomie osiemnastego i dziewiętnastego wieku. W 1852 roku nieczynną świątynię z

terenu miasta przeniesiono na cmentarz miejski. Na dawnym cerkwisku (obecnie plac szkolny Szkoły Podstawowej nr 4 imienia Adama Mickiewicza) znajduje się pamiątkowy krzyż.

32. Grobowiec pólkownika Mikołaja Ehrna z 1894 roku

Jest to najokazalszy grobowiec zbudowany w formie kaplicy. Spoczywa tu rosyjski pólkownik Mikołaj Ehrn, zmarły w 1894 roku, dowódca 62 suzdalskiego pułku piechoty.

33. Cmentarz wojenny przy ulicy Wojska Polskiego

Cmentarz wojenny żołnierzy Armii Radzieckiej i mogiła żołnierzy Wojska Polskiego poległych w walkach o wyzwolenie ziemi bielskiej w okresie II wojny światowej. Na terenie cmentarza wojennego znajduje się między innymi pomnik „Polska Droga Krzyżowa 1772-1989” – piętnaście tablic

upamiętniających wydarzenia historii Polski, Pomnik Pamięci Narodowej, mogiła furmanów pomordowanych 31 stycznia 1946 roku koło wsi Puchały Stare przez Oddział Zbrojnego Podziemia PAS-NZW kapitana Romualda Rajsa, pseudonim Bury, mogiła żołnierza wileńskiej brygady Armii Krajowej pseudonim Witek.

34. Polska Droga Krzyżowa 1772-1989

Na terenie cmentarza wojennego przy ulicy Wojska Polskiego znajduje się czternaście tablic upamiętniających wydarzenia z historii Polski.

35. Mogiła furmanów pomordowanych 31 stycznia 1946 r. koło wsi Puchały Stare przez Oddział

Zbrojnego Podziemia PAS-NZW kapitana Romualda Rajsa pseudonim Bury.

Mogiła znajduje się na terenie cmentarza wojennego przy ulicy Wojska Polskiego.

36. Cerkiew Opieki Matki Bożej

Cerkiew w swojej stylizacji nawiązuje do średniowiecznej architektury staroruskiej. Została zaprojektowana przez Jerzego Uścińowicza. Wnętrze świątyni pokryte jest freskami przedstawiającymi Jezusa Chrystusa, Matkę Bożą, świętych Starego i Nowego Testamentu. Poświęcenia cerkwi dokonano 24 maja 2010 roku.

37. Kościół pod wezwaniem Miłosierdzia Bożego

Kościół został zbudowany w nowoczesnej stylistyce dwudziestego wieku według projektu architekta Andrzej Chwaliboga z Białegostoku.

38. Cmentarz żydowski przy ulicy Brańskiej

Cmentarz żydowski, założony w 1807 roku przypomina o społeczności wyznania mojżeszowego w Bielsku. Ostatniego pochówku dokonano w 1941 roku.